

prof. dr hab. Jerzy Wyrzykowski

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu

Recenzja pracy doktorskiej Pani Teresy Skrzypczyk pt. „Funkcje turystyczne i rekreacyjne terenów nadrzecznych na przykładzie Wrocławia” opracowanej pod kierunkiem promotora Pana prof. zw. dr hab. Janusza Olearnika i promotora pomocniczego Pana dr Mariusza Sołtysika

Wprowadzenie

Autorka postawiła sobie za cel główny rozwiązanie problemu naukowego wyrażonego dwoma pytaniami: „jakie funkcje turystyczne i rekreacyjne powinny być realizowane na obszarze miejskich terenów nadrzecznych” oraz „jakie mogą być sposoby działań podejmowane dla realizacji oraz rozwoju tych funkcji”? Tereny nadrzeczne zostały zdefiniowane „jako miejsce aktywności turystycznej i rekreacyjnej człowieka, obszar integrujący miasto z rzeką oraz wizualnie i funkcjonalnie z rzeką związany”. Wybór takiego celu jest uzasadniony dużą wagą tej problematyki dla zabezpieczenia potrzeb mieszkańców miast i turystów oraz brakiem kompleksowego jej ujęcia w literaturze naukowej. Wrocław z rozwiniętą siecią rzeczną i ze znacznymi tradycjami w wykorzystaniu rekreacyjnym i turystycznym terenów nadrzecznych jest bardzo dobrym miejscem do przeprowadzenia takich badań. Praca generalnie mieści się w zainteresowaniach badawczych nauk o kulturze fizycznej.

Charakterystyka i ocena rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska p. T. Skrzypczyk jest bardzo obszerna, liczy w całości 341 stron, w tym 93 ilustracje (rysunki, schematy, tabele, wykresy i fotografie) i 4 załączniki. Bibliografia obejmuje 187 pozycji literaturowych, 29 dokumentów planistycznych i strategicznych oraz 46 źródeł internetowych. Poza wydzielonym wstępem i zakończeniem, praca składa się z sześciu rozdziałów.

We wstępie Autorka przedstawiła przywołany wcześniej główny cel pracy, szczegółowe pytania badawcze i hipotezy, stanowiące próbę wstępnej odpowiedzi na

te pytania, zasygnalizowała główne metody badawcze oraz omówiła zawartość poszczególnych rozdziałów pracy.

Obszerny rozdział pierwszy, teoretyczny, poświęcony został przedstawieniu turystyki i rekreacji jako obszarów naukowej penetracji, kategorii przestrzeni w badaniach nad turystyką i rekreacją oraz funkcji turystycznych i rekreacyjnych terenów nadrzecznych. Autorka przedstawiła poglądy przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych zajmujących się turystyką i rekreacją z zamysłem oparcia na tym przeglądzie ogólnego modelu funkcji turystycznych i rekreacyjnych miejskich terenów nadrzecznych na potrzeby badań empirycznych. Omawiane są m.in. definicje czasu wolnego, rekreacji i turystyki oraz relacje między nimi, kierunki i dokonania naukowe w obszarze turystyki i rekreacji, pojęcia przestrzeni geograficznej, ekonomicznej, miejskiej, turystycznej i rekreacyjnej, funkcje przestrzeni miejskiej, turystyki, rekreacji, czasu wolnego, funkcje turystyczne i rekreacyjne miejskich terenów nadrzecznych, w tym propozycje wyróżnienia zgłoszone przez Autorkę, rodzaje zieleni miejskiej, elementy zagospodarowania turystycznego. Przegląd ten, z rzeczowymi komentarzami Autorki, świadczy o jej dobrym przygotowaniu teoretycznym do badań, ale wskazuje także na dużą różnorodność w terminologii, definicji i podejść badawczych w zakresie turystyki i rekreacji oraz brak wyraźnej próby ich kompleksowego ujęcia dla miejskich terenów nadrzecznych. Potwierdza to celowość podjęcia takiej próby przez Autorkę.

W dyskusji nad zachowaniami turystycznymi i rekreacyjnymi podejmowanymi na nich, warto zwrócić uwagę, że część z nich, mimo odrębnej nazwy, ma podobny, wypoczynkowy charakter, a ich określenie turystyczne lub rekreacyjne wiąże się głównie ze sposobem realizacji – w ramach podróży lub w miejscu zamieszkania. Należy jednak pamiętać o możliwych innych zachowaniach turystycznych, związanych z turystyką krajoznawczą, turystyką biznesową, czy niektórymi formami turystyki specjalistycznej.

Rozdział drugi poświęcony jest prezentacji założeń metodologicznych badań w zakresie realizacji funkcji turystycznych i rekreacyjnych miejskich terenów nadrzecznych. W pracy posłużono się trzema głównymi metodami badawczymi: metodą analizy historycznej i porównawczej – dla zbadania rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych w czasie, metodą monograficzną – do badań jednego indywidualnego przypadku, miasta Wrocławia i metodą sondażu diagnostycznego – do zebrania informacji od mieszkańców Wrocławia o ich preferencjach i oczekiwaniach w zakresie zagospodarowania terenów nadrzecznych oraz opinii ekspertów dotyczące możliwości rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych w mieście. W końcowym efekcie badań założono skonstruowanie szczegółowego modelu funkcji turystycznych i rekreacyjnych terenów nadrzecznych, sformułowanie zasad działania i rozwijania tych funkcji we Wrocławiu oraz rekomendacje praktyczne w tym zakresie.

Podstawą badań empirycznych jest, sporządzony przez Autorkę, ogólny (podstawowy) model funkcji turystycznych i rekreacyjnych na miejskich terenach nadrzecznych. Składają się na niego czynniki zewnętrzne – determinanty rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych (polityczno-prawne, gospodarcze, społeczno-demograficzne, przyrodnicze i technologiczne), uwarunkowania wewnętrzne – środowisko przyrodnicze (z jego podstawowymi elementami) oraz środowisko antropogeniczne (utożsamiane z zagospodarowaniem turystycznym), a także historia lokalnego rozwoju terenów nadrzecznych, ich stan obecny i polityka lokalna, funkcje turystyczne i rekreacyjne (estetyczna, zdrowotna, edukacyjna, wypoczynkowa, społeczna, rozrywkowa, ekonomiczna i polityczna) oraz interesariusze (podmioty lokalne, mieszkańcy, turyści). Ogólny model jest konsekwencją studiów literaturowych i nie budzi zastrzeżeń. Określenia środowisko przyrodnicze i antropogeniczne, pod którymi należy rozumieć przydatność turystyczną i rekreacyjną terenów, można by ewentualnie zamienić na atrakcyjność turystyczną i rekreacyjną środowiska geograficznego, z podziałem na walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne i dostępność komunikacyjną. Do rozważenia jest także wycofanie się ze

stosowania zamiennego określeń „funkcje turystyki” oraz „funkcje turystyczne”. W literaturze turystycznej terminy te dotyczą odmiennych koncepcji „funkcji turystyki” oraz „funkcji turystycznej”. Istotą koncepcji funkcji turystyki jest dokonywanie oceny skutków rozwoju turystyki lub uczestnictwa w niej określonych osób w kategoriach aksjologicznych, a więc ich cech pozytywnych i negatywnych. Pod funkcją turystyczną rozumie się natomiast „wszelką działalność społeczno-ekonomiczną w miejscowości lub regionie, skierowaną na obsługę turystyki, z której wynika jej (jego) zdolność do zaspokojenia określonych potrzeb turystycznych” (W. Kurek (red), *Turystyka*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 40)

Rozdział trzeci obejmuje ujęcie historyczne i stan obecny wrocławskich terenów nadrzecznych oraz ich możliwości realizacji funkcji turystycznych i rekreacyjnych. Stosunkowo skromnie potraktowano w nim historię wykorzystania terenów nadrzecznych Wrocławia przed II wojną światową. Z materiałów Encyklopedii Wrocławia (Wyd. Dolnośląskie, Wrocław, 2007) wynika m.in. , że w okresie przedwojennym rozwinięta była oferta Białej Floty, a najważniejsze przystanie znajdowały się między ujściem Oławy a mostem Grunwaldzkim, powyżej jazu Szczytniki, poniżej jazu Opatowice, na kanale Opatowickim, przy Wyspie Opatowickiej, przy Hali Targowej, pomiędzy mostem Uniwersyteckim a śluzą Mieszkańską, poniżej mostu Sikorskiego, na Osobowicach, poniżej mostu Pomorskiego. Funkcjonowało kilkanaście kąpielisk rzecznych, m.in. „Glinianki, „Morskie Oko” i „Różanka”. Wyspa Opatowicka stała się atrakcyjnym miejscem rekreacyjnym, czemu służyło odpowiednie zagospodarowanie (muszla koncertowa, restauracje) i dostępność statkami pasażerskimi. Warto to przytoczyć dla konfrontacji ze stanem istniejącym i planami na przyszłość prezentowanymi w tym samym rozdziale.

W charakterystyce obecnego stanu wykorzystania wrocławskich terenów nadrzecznych ujęto przystanie i mariny, ważniejsze miejsca rekreacyjne, możliwości poruszania się po terenach nadrzecznych (trasy piesze, rowerowe, wodne) bazę

gastronomiczną i noclegową, imprezy o charakterze turystyczno-rekreacyjnym i kulturalnym. Zabrakło wyeksponowania ważniejszych obiektów krajoznawczych, w tym obiektów związanych z Otwartym Muzeum Odry. Niektóre z tych obiektów pojawiają się potem przy prezentacji wyników badań ankietowych wśród mieszkańców. Przy omawianiu tras wodnych skoncentrowano uwagę na trasach w granicach Wrocławia, bez mocniejszego podkreślania ich związków z regionem i całym krajem.

W analizach programów przyszłościowych, które mogą mieć wpływ na rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych terenów nadrzecznych Wrocławia, uwzględniono m.in. „Strategię rozwoju Polski Zachodniej 2020”, „Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec”, „Program dla Odry 2006”, „Studium zagospodarowania turystycznego dolnośląskich odcinków szlaków wodnych”, „Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego 2020”, „Strategię Wrocław w perspektywie 2020 plus”, „Strategię Wrocławia w zakresie rekreacji i sportu” i „Strategię rozwoju turystyki dla miasta Wrocławia na lata 2008-2013”. Cytowane w pracy ustalenia tych programów mają charakter bardzo ogólny i dotyczą głównie wykorzystania rekreacyjnego. Wspomniano m.in. o potrzebie większego powiązania Odry z europejską siecią śródlądowych dróg wodnych, ale również bez większych szczegółów.

W rozdziale czwartym przedstawiono bogaty materiał wyników badań ankietowych wśród mieszkańców Wrocławia. Badania objęły 615 osób, a dobór losowy respondentów opierał się na miejscu zamieszkania, udziale kobiet i mężczyzn w populacji mieszkańców Wrocławia i strukturze wieku. Respondenci wypowiedzieli się m.in. na temat ilości posiadanego czasu w dni robocze oraz weekendy i święta, znanych im rodzajów oferty rekreacyjnej dostępnych na terenach nadrzecznych Wrocławia i w jaki sposób chcieliby wykorzystać rekreacyjnie te tereny, ważniejszych obiektów krajoznawczych położonych na nich, oceny możliwości poruszania się po terenach nadrzecznych z wykorzystaniem różnych tras, znajomości i uczestnictwa w

impresach kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych oraz postulowanych działań w zakresie rozwoju oferty i zagospodarowania terenów nadrzecznych. Poza wykorzystaniem wyników badań do weryfikacji ogólnego modelu funkcji turystyki i rekreacji miejskich terenów nadrzecznych, są one bardzo znaczące dla kształtowania polityki rozwoju rekreacji, we Wrocławiu.

W rozdziale piątym przedstawiono opinie 10 ekspertów w zakresie realizacji funkcji turystyki i rekreacji na terenach nadrzecznych. Eksperti ocenili m.in. istotność realizacji poszczególnych funkcji, przyznając najwyższe oceny funkcji wypoczynkowej, estetycznej i zdrowotnej, określili główne bariery w realizacji tych funkcji oraz przypisali rangę działaniom propagującym aktywne spędzanie czasu wolnego na terenach nadrzecznych. Opinie ekspertów wzbogacają wiedzę o znaczeniu funkcji turystyki i rekreacji na terenach nadrzecznych i uwarunkowaniach ich rozwoju.

W rozdziale szóstym Autorka przedstawiła szczegółowy model funkcji turystyki i rekreacji miejskich terenów nadrzecznych jako efekt badań empirycznych oraz określiła kierunki i możliwości realizacji funkcji turystycznych i rekreacyjnych we Wrocławiu.

W szczegółowym modelu wprowadzono podział funkcji na mikrospołeczne (wypoczynkowa, rozrywkowa, rozwojowa (wcześniej edukacyjna), zdrowotna i społeczna) i makrospołeczne (urbanizacyjna, polityczna i ekonomiczna). Zaznaczono także, że na poziomie lokalnym funkcje turystyki i rekreacji są kształtowane w odniesieniu do dwóch perspektyw – teoretycznej (środowisko przyrodnicze i antropogeniczne) i realizacyjnej (polityka lokalna i rynkowa). W części dotyczącej interesariuszy, dodano określenie potrzeb mieszkańców i turystów.

Opracowanie szczegółowego modelu funkcji turystyki i rekreacji miejskich terenów nadrzecznych oraz przeprowadzenie kompleksowego studium tych funkcji dla Wrocławia, z rozciągnięciem uwagi także na zachowania turystyczne i rekreacyjne oraz urządzenia rekreacyjne, uznać należy za realizację głównego celu pracy, celów szczegółowych, a także potwierdzenie hipotez badawczych związanych z pytaniami

szczegółowymi. Ze względu na specyfikę terenów nadrzecznych nastawionych głównie na rekreację, trochę mniej dobitnie w ujęciu pracy wypadła problematyka ich wykorzystania na inne, niż wypoczynkowe, formy turystyczne.

Jak już wspomniano we wprowadzeniu, problem badawczy podjęty przez Autorkę uważam za oryginalny i o dużym znaczeniu dla badań nad turystyką i rekreacją. Autorka wykazała się dobrym rozeznaniem stanu wiedzy w zakresie turystyki i rekreacji w kontekście nauk o kulturze fizycznej, poprawnie skonstruowała hipotezy badawcze, zaproponowała trafne metody badawcze, dobrze skonstruowała pracę i w sposób klarowny przedstawiła wyniki swoich badań. Opracowanie przynosi znaczący przyczynek do podstaw teoretycznych turystyki i rekreacji w odniesieniu do miejskich terenów nadrzecznych oraz posiada duże walory praktyczne. W dalszej perspektywie badawczej wskazane byłoby jeszcze kompleksowe ujęcie zachowań rekreacyjnych i turystycznych na tych terenach i ich uwarunkowań środowiskowych oraz określenie odpowiadających im urządzeń rekreacyjnych i turystycznych.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę walory naukowe pracy Pani Teresy Skrzypczyk pt. „Funkcje turystyczne i rekreacyjne miejskich terenów nadrzecznych na przykładzie Wrocławia” oraz jej oryginalność i właściwości aplikacyjne, stwierdzam, iż recenzowana praca odpowiada wymaganiom określonym w art. 13 ust. 1 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 18 marca 2011 r. i wnoszę do Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie do jej publicznej obrony.

Wrocław, 24 sierpnia 2015 r.